

KASVU MONIKULTTUURISEKSI OPETTAJAKSI

Merja Rikala

Ammatillisen opettajankoulutuksen
kehittämishanke
Maaliskuu 2013
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Tampereen ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Rikala, Merja
Kasvu monikulttuuriseksi opettajaksi

Opettajankoulutuksen kehittämishanke 22 sivua + 1 liitesivu
Tammikuu 2013

Kehittämishankkeen ajatuksena oli suunnitella maahanmuuttajien kotouttamiskoulutukseen arjentaitojen opetukseen yksi opintokokonaisuus. Itselläni ei ollut aikaisempaa kokemusta maahanmuuttajien koulutuksesta, joten perehdyin työssä myös maahanmuuttajien kotouttamislakiin ja maahanmuuttajien opettajien ammatilliseen kasvuun

Työn tavoitteena oli valmistella kurssi Maahanmuuttajien kotouttamiskoulutukseen. Suunnittelin koulutuksen arjentaitojen osiosta Ravinto, terveys ja liikunta. Opetus voidaan integroida myös suomen kielen opetukseen. Maahanmuuttajien koulutuksen suunnittelussa haastavinta mielestäni oli se, että minulla ei ollut aavistustakaan kenelle kurssia suunnittelin. Maahanmuuttajataustaisia henkilöitä on Suomessa hyvin paljon ja heidän oppimisvalmiudet vaihtelevat, samoin kuin aika, joka heillä on resursseista kotouttamiskoulutukseen.

Työ kuvaa lyhyesti niitä opettajuuden haasteita, joihin tutustuin taustamateriaa kootessani ja kurssia suunnitellessani.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	MONIKULTTUURINEN OPETUSKOMPETENSSI	7
3	MAAHANMUUTTAJAN KOTOUTTAMINEN KOHTI AMMATTIA	9
	3.1 Kotouttamislain lähtökohdat	10
	3.2 Maahanmuuttajien ohjaus kotouttamiskoulutuksessa	11
	3.3 Kulttuuriin sopeutumisen vaiheet	11
4	MAAHANMUUTTAJIEN KOULUTUKSEN SUUNNITTELUN PERIAATTEITA	14
	4.1 Opetussuunnitelman merkitys opetukselle	15
	4.2 Opetuksen progressio	16
5	ARJENTAIDOT MAAHANMUUTTAJIEN KOULUTUKSESSA	17
6	ARJENTAIJOJEN KURSSI KOTOUTTAMISKOULUTUKSESSA	19
	6.1 Kurssin tavoitteet.....	19
	6.2 Arjentaitojen opetus	20
	6.3 Oppimisen arviointi ja palaute	20
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	21
	LÄHTEET.....	22

1 JOHDANTO

Hankkeen lähtökohtana ovat arjen taidot maahanmuuttajien koulutuksessa. Käsittelem työssä kasvua monikulttuuriseksi opettajaksi ja mitä monikulttuurinen ohjaus vaatii opettajalta. Lisäksi suunnittelen arjentaidot kurssille yhden opintokokonaisuuden arjentaitojen sisältöalueiden pohjalta.

Suomeen tulee vuosittain lukuisia maahanmuuttajia, joilla jokaisella heistä on omat syynsä maahanmuuttoon. Osa perustuu yksilön omaehtoiseen toimintaan, toisaalta taas vaikuttavat hänestä riippumattomat syyt, jotka voivat johtua muista ihmisistä tai viranomaisista. Annika Forsander (2004, 106) erottaa seuraavat maahanmuuttoperusteiden muodot:

- Työperusteinen maahanmuutto (asiantuntijat, muut ammattilaiset, keikkatyöläiset, yrittäjät, kansainväliset harjoittelijat, au-pairit ja muut kotitaloustyöntekijät, sesonkityövoima)
- perheperusteinen maahanmuutto (kansainvälinen perheenmuodostus ja perheenyhdistäminen)
- etnisperustainen muutto (inkerinsuomalaiset perheenjäsenet, nykyisten tai entisten suomenkansalaisten maahanmuutto)
- opiskeluun perustuva muutto (tutkinto-opiskelijat, opiskelijavaihto)
- eläkeläisten muuttoliike (eläkkeelle jääneiden nykyisten tai entisten Suomen kansalaisten paluumuutto, Suomen kansalaisten rotaatiomuutto ”etelän” ja muun Suomen välillä)
- pakolaiset (turvapaikkaprosessissa olevat, oleskeluluvansaaneet turvapaikanhakijat, kiintiöpakolaiset)
- laitton tai dokumentoimaton muutto (oleskeluluvan tai viisumin ylittäjät, ihmiskaupan uhrit, maahan jääneet kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet, dokumentoimattomasti maassa oleva tai työskentelevä työvoima)

Maahanmuuttajien kotouttamista ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan on haluttu edistää ja meille on säädetty kotouttamislaki. Kotouttamislaki tuli voimaan 9.4.1999. Tämän jälkeen lakia on uudistettu ja alkukartoituksesta teh-

tiin asetus vuonna 2011. Kyseisen lain tarkoituksena on tarjota maahanmuuttajalle mahdollisimman pian maahantulon jälkeen hankkia sellaiset valmiudet, joilla hän tulee yhteiskunnassa toimeen tasavertaisena jäsenenä muiden kanssa.

Onnistuneessa kotouttamisessa maahanmuuttaja saavuttaa tasavertaisen aseman kantaväestön kanssa yhteiskunnassa niin oikeuksien kuin velvollisuuksien osalta. Kotoutumisen tärkeimmät edellytykset ovat kielitaito ja työllistyminen. Kotouttamistoimenpiteiden tulee lähteä maahanmuuttajan omista tarpeista ja perehdyttää tarvittaessa myös arkielämän taitoihin. Jokaisella maahanmuuttajalla on oikeus alkukartoitukseen omalla äidinkielellään, jossa hänelle tehdään henkilökohtainen kotoutumissuunnitelma. Suunnitelman teossa otetaan huomioon mm. maahanmuuttajan ikä, aikaisempi koulutus, suomen kielen taito, motivaatio, työllistymismahdollisuudet ja kulttuurinen tausta. Maahanmuuttajan on sitouduttava kotoutumissuunnitelmaan ja toimittava sen mukaisesti.

Katja Keisala on tutkinut vuonna 2011 ammatillista opettajakoulutusta opettajien ja oppilaiden näkökulmasta. Haastatteluaineistosta käy ilmi, että ammatilliset opettajaopiskelijat tarvitsevat kykyä viestiä suomenkieltä heikommin osaavien opiskelijoiden kanssa ja taitoa vetää heidät mukaan toimintaan. Opiskelijat tarvitsevat tukea myös maahanmuuttajaopiskelijoiden taustan ja maailmankuvan ymmärtämiseen, opiskelijoiden kansallisen taustan ja kielitaustan mukaisen ryhmäytymisen ehkäisemiseen, suomenkielen puhumisen rohkaisemiseen sekä syrjinnän ja rasismien ehkäisemiseen. Lisäksi haastatteluissa opettajaopiskelijat kertoivat tarvitsevansa myös sellaisen keskustelun ohjaamiseen, jolla voidaan purkaa stereotyyppioita ja puuttua syrjintään.

Haastatteluista on käynyt myös ilmi, että maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla on erilainen käsitys opettamisesta ja oppimisesta, mitä kantasuomalaisilla ja että opettajaopiskelijat kaipaavat opetukseensa mm tietoa kulttuuriin sulautumisen eri vaiheista. (Keisala 2012,114)

Maahanmuuttajien koulutuksesta, ohjauksesta ja palvelusta on tehty erilaisia kehittämishankkeita tutkimuksista erilaisten käytäntöjen luomiseen. Esimerkiksi Pirkanmaalla on kartoitettu maahanmuuttajien suomankielen koulutusta ja pyrit-

ty löytämään keinoja koulutusten yhtenäistämiseen. Toisten opiskelijoiden opin-
näytteiden lukeminen avaa silmiä niihin asioihin, joiden parissa nämä opiskelijat
ovat toimineet kehittämishankkeita tehdessään ja aion palata näihin töihin mah-
dollisesti, jos pääsen tekemään töitä monikulttuurisessa ympäristössä.

2 MONIKULTTUURINEN OPETUSKOMPETENSSI

Monikulttuurisessa oppimisympäristössä opettajalla on haastava tehtävä: eri kulttuureista tulevien oppilaiden kehityksen ja oppimisen tukeminen. Tämä tehtävä edellyttää jatkuvaa itse-, ihmis- ja maailmanymmärryksen kehittämistä. Kulttuurintuntemus ja tilanteenlukutaito sekä monipuoliset pedagogiset valmiudet ja taidot auttavat rakentamaan siltaa kulttuurista kulttuuriin. (Monikulttuurinen koulutus –perusteita ja näkökulmia 1999. Koppinen, 145)

Mitä paremmin opettaja tuntee itsensä – omat vahvuutensa ja kehitystehtävänsä – sitä paremmin hän pystyy hyödyntämään osaamisensa ja kompensoimaan puutteensa jo opetusta suunnitellessaan. Mitä paremmin opettaja tuntee omat oppimistapansa ja todellisuudenhahmottamisensa, sitä paremmin hän pystyy ottamaan huomioon oppijoiden erilaiset tavat hahmottaa ja oppia asioita. (Monikulttuurinen koulutus –perusteita ja näkökulmia 1999. Koppinen, 73)

Kasvussa monikulttuuriseksi opettajaksi painotetaan oman itsen tuntemista. Omien reagoimis-, kommunikointi-, ja toimintatapojen tunteminen auttaa toimivan vuorovaikutuksen luomisessa. Oman ajattelun perusteiden ja omien ajattelutapojen erittely auttaa erittelemään eri kulttuurien ja sukupolvien ajattelutapojen perusteita. (Monikulttuurinen koulutus –perusteita ja näkökulmia 1999. Koppinen, 73)

Jokaisella meistä on oma maailmankatsomuksemme ja käsityksemme hyvästä opettajuudesta ja laadukkaasta oppimistilanteesta. Minimivaatimuksena aikuisten maahanmuuttajien opettajille voineen pitää riittäviä tietoja ja taitoja opetettavasta aineesta sekä opettajan pedagogisia opintoja. Ei liene haitaksi jos on perehtynyt aikuiskasvatukseen (Mentula, H. 2011. 10). Kouluttajien monikulttuurinen pätevytymisen syntyä usein kokemuksen kautta, mutta myös koulutusta monikulttuurisesta opettajuudesta tarvitaan. Kouluttajan itsereflektointi on monikulttuurisen kompetenssin kehittämisessä keskeistä.

Maahanmuuttajaoppilaiden opettamisen on katsottu vaativan opettajilta erityistä tiedollista, asenteellista ja taidollista kompetenssia. Sen ytimeksi on katsottu

1. opettajan kyky tuntea omat kulttuuriset arvonsa ja lähtökohtansa
2. opettajan taito arvioida opetusta toisesta kulttuurista tulevien näkökulmasta
3. opettajan kyky ottaa huomioon oppilaan kulttuurinen ja yhteiskunnallinen tausta. (Karasma 2012, 126)

Monikulttuurisessa ympäristössä toimiva kouluttaja tarvitsee tiettyjä pedagogisia kompetensseja. Kouluttajan on osattava ottaa huomioon opetuksessaan ja oppimisprosessin ohjauksessa kulttuurierojen vaikutus oppimiseen ja uusien asioiden omaksumiseen, kielirajoitteet ja maahantulon vaikutus muuttajan elämäntilanteeseen ja tämän heijastuminen oppimismotivaatioon ja oppimiskykyyn. (Opas aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen 2011. Laitinen. H, Laine. A, s. 62)

Kouluttajien haasteet maahanmuuttajien koulutuksessa ovat suuret jo sen takia, että opiskelijajoukko on hyvin heterogeeninen esimerkiksi oppimisvalmiuksien suhteen. Asteikko ulottuu aina luku- ja kirjoitustaidottomista akateemisen loppututkinnon suorittaneisiin henkilöihin. Maahanmuuttajilla saattaa olla myös oppimisvaikeuksia, aivan kuten kantasuomalaisilla. Nämä olisikin hyvä selvittää jo varhaisessa vaiheessa.

Jorma Pollari (2011, 28) on kiteyttänyt teoksessaan maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen opettajan hyvät ominaisuudet näin: Oppilaalle on suuri lahja, jos hän saa elämäänsä opettajia, jotka pystyvät kohtaamaan oppilaansa niin tiedollisissa kuin taidollisissa mutta ennen kaikkea henkisissä tarpeissaan.

3 MAAHANMUUTTAJAN KOTOUTTAMINEN KOHTI AMMATTIA

Maahanmuuttajien määrää työelämässä on vaikea arvioida, koska osa työvoimasta on jo Suomen kansalaisia. Lisäksi ihmiset työllistyvät eri lailla riippuen heidän kohdemaastaan ja aikaisemmasta koulutuksesta. Osa maahanmuuttaja-taustaisista työntekijöistä rekrytoidaan suoraan töihin, osa taas on pakolaisia tai maahan muuttaneiden henkilöiden puolisoja tai muulla statuksella Suomessa olevia henkilöitä. Maahanmuuttajat kokevat usein, että heidän osaamistaan ei arvosteta riittävästi suomalaisilla työmarkkinoilla ja he kohtaavat myös syrjintää työhönhaku tilanteissa. Tärkeimpänä asiana työllistymisen kannalta pidetään kuitenkin monilla aloilla suomenkielen taitoa. (Talib, M, Löfström, J., Meri M., 2004, 97)

Oppijoiden elämäntilanteet ja oppimisen lähtökohdat voivat olla monikulttuurisessa oppimisympäristössä hyvin vaihtelevat. Niinpä hyvä oppiminen sisältää parhaimmillaan myös terapeuttisia ulottuvuuksia. Hyvä oppiminen on myös ennakoivaa ja osallistuvaa. Ennakoiva oppiminen on, että yhdessä valitaan toivottava tapahtumien suunta ja toimitaan sen hyväksi ja luodaan uusia vaihtoehtoja epäsuotuisien tapahtumien välttämiseksi. Ennakoiva oppiminen tuo tulevaisuuden eteenme ystävänä, eikä uhkana. Osallistuvaa oppiminen on, kun jokainen voi luovasti vaikuttaa oppimiseensa ja yltää ymmärrykseen saakka mahdollisia ongelmiakin ratkaistaessa. Oppimista edistää opettajan turvallinen, selkeä työjohtajuus. Oppimista tukeva opettaja on kiinnostunut ryhmän lisäksi myös yksittäisen oppilaan motivaatiosta, etenemisestä ja tuloksista. Eri kulttuureista tulevien oppilaiden tottumukset ja aiemmat oppimiskokemukset on tärkeää selvittää yhteistyön pohjaksi. (Koppinen 1999, 58)

Jotta maahanmuuttaja kykenee hakeutumaan suomalaiseen työelämään, hän tarvitsee monipuolisia työelämätaitoja. Kotouttamiskoulutuksessa maahanmuuttaja saa tietoa työmarkkinoiden toimintamekanismeista ja ajankohtaisesta tilanteesta, sisääntuloammateista, ammatinvaihtamisesta sekä ammatillisista lisä- ja täydennyskoulutusmahdollisuuksista. Hän myös kehittää ja päivittää työhönhaku-

ja tiedonhaku taitojaan. (Aikuisen maahanmuuttajan kotoutumiskoulutus 2007, 29)

Työelämävalmiuksien opiskelun aikana opiskelija voi todentaa ja päivittää opiskelu- ja työhistoriaansa liittyvät dokumentit suomalaisessa työelämässä hyväksyttävään ajantasaiseen muotoon. Hän voi myös osoittaa olemassa olevan ammattitaitonsa esimerkiksi osaamiskartoituksen avulla tai muilla keinoin. (Aikuisen maahanmuuttajan kotoutumiskoulutus 2007, 29)

3.1 Kotouttamislain lähtökohdat

Suomen maahanmuuttopolitiikan tavoitteena on hallittu maahanmuutto. Uusien ryhmien avulla voidaan saada myönteisiä virikkeitä talouden ja yhteiskunnan kehitykselle, mikäli maahanmuuttajien joustava ja tehokas integroituminen eli kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään toteutuu.

Kotouttamishjelman tavoitteet määräytyvät kotouttamislain sekä hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen ohjelman mukaisesti seuraavasti:

1. maahanmuuttajat saavat perustiedot suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta: perusoikeuksista ja velvollisuuksista työelämässä
2. maahanmuuttajat saavat kielitaidon, jonka perusteella he voivat työllistyä tai jatkaa opintojaan
3. luku- ja kirjoitustaidottomat tai muutoin vähän peruskoulutusta saaneet saavat luku- ja kirjoitustaidon tai täydentävää opetusta
4. maahanmuuttajilla on mahdollisuus saada kosketus maan asukkaisiin ja yhteiskuntaelämään sekä
5. maahanmuuttajat osallistuvat tasavertaisina yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään. (Monikulttuurisen nuorisotyön käsikirja 2000, 53)

3.2 Maahanmuuttajien ohjaus kotouttamiskoulutuksessa

Suomeen muuttajia vastaanottaneet kunnat laativat kotouttamisohjelman. Se sisältää kunnan ja muiden toimijoiden toimenpiteet, joilla maahanmuuttajia tuetaan. Kun suomeen pysyvästi muuttanut ja kotikunnan saanut henkilö on työtön tai hän on oikeutettu kunnan toimeentulotukeen, hänellä on oikeus kotoutumissuunnitelmaan ja siinä sovittuihin palveluihin. Suunnitelma tehdään enintään kolmeksi vuodeksi. Työikäisten ja työmarkkinoille suuntautuvien maahanmuuttajien kohdalla kotoutumissuunnitelma laaditaan työvoimatoimistossa yhdessä virkailijan kanssa. Mukana suunnittelussa voi olla myös tulkki ja kotikunnan edustaja. Jos muuttaja ei ole työkykyinen tai työikäinen, suunnitelma tehdään kunnassa.

Koulutus on keskeinen osa kotoutumissuunnitelmaa. Kotoutumissuunnitelma sisältää haastatteluun perustuvan kielitaidon alustavan arvioinnin, ammatillisen osaamisen arvioinnin, koulutustaustan kartoituksen sekä kotoutumisen lyhyen ja pitkänajan henkilökohtaiset tavoitteet. Kotoutumissuunnitelman laatijan tulee saattaa kotoutumissuunnitelman sisältö opiskelijan suostumuksella kouluttajan tietoon, jotta suunnitelma voidaan ottaa huomioon koulutuksessa. (aikuisten maahanmuuttajien kotouttamiskoulutus 2007.)

Jokaiselle koulutukseen osallistuvalla tulee laatia kirjallinen henkilökohtainen opiskeluohjelma. Sen laativat yhteistyönä opiskelija, koulutuksen järjestäjä ja tarvittaessa koulutuksen hankkijan edustaja. Kaikkien osapuolten tulee se hyväksyä. (Aikuisten maahanmuuttajien kotouttamiskoulutus 2007.)

3.3 Kulttuuriin sopeutumisen vaiheet

Muuttaminen uuteen maahan ja uuden kulttuurin kohtaaminen synnyttävät aina kriisin. Elämänmuutos tuntuu aluksi raskaalta ja stressaavalta. Samaan aikaan muuttajan pitäisi jaksaa sopeutua uuteen maahan ja elinympäristöön sekä luoda itselleen uusi sosiaalinen verkko. Maahanmuuttaja ei tule kouluun avuttoma-

na tuettavaksi vaan unelmiaan toteuttamaan. (Pollari.J & Koppinen M-L 2011, 36)

Uuteen kulttuuriin sopeutumista on selitetty assimilaatioksi ja uudemmin termein akkulturaatioksi. Akkulturaatio on prosessi, jossa yksilö on kosketuksissa omaan poikkeavaan kulttuuriseen ympäristöön. Sosiaalipsykologi Jhon Berry on kehittänyt akkulturaatiomallin, jolla kuvataan maahanmuuttajan suhdetta valtaväestöön.

		Onko kulttuuri-identiteetin ja kulttuurin piirteiden säilyttäminen tärkeää?	
		”Kyllä”	”Ei”
Onko suhteiden ylläpitäminen muihin valtaryhmiin tärkeää?	”Kyllä”	INTEGRAATIO	ASSIMILAATIO
	”Ei”	SEPARAATIO	MARGINALISAATIO

Kuvio 1. Berryn nelikenttämalli (Berry 1989: 216).

Berry pitää yksilönkannalta toivottavimpana integraatiota eli kotoutumista ja vähingollisimpana marginaalisaatiota eli syrjäytymistä. Assimilaatiolla eli sulautumisella tarkoitetaan sitä, että yksilö hylkää oman kulttuurinsa ja omaksuu sen tilalle valtakulttuurin. Separaatiosta eli eristäytymisestä puhutaan silloin, kun yksilö arvostaa omaa syntyperäistä kulttuuriaan, haluaa säilyttää sen ja välttää kontakteja valtakulttuurin ihmisten kanssa. Kun yksilöllä on halu säilyttää oma kulttuurinsa, mutta perehtyä myös valtakulttuuriin ja olla vuorovaikutuksessa sen kanssa, on kyseessä integraatio. On kyse marginalisaatiosta eli vieraantumisesta, kun torjutaan oma kulttuuri, mutta ei omaksuta myöskään valtakulttuuria. (Karasmaa 2012)

Se miten maahanmuuttaja kokee uuden ja vieraan kulttuurin, riippuu hänen iästään, sukupuolestaan, saamastaan kasvatuksesta, koulutus- ja sivistystasosta, luonteesta sekä siitä, onko hän muuttanut maahan yksin vai perheensä kanssa, onko hän lähtenyt maaseudulta vai jostain miljoonakaupungista sekä mistä maasta hän on tullut

Tuntemattomaan ympäristöön muuttaminen saattaa aiheuttaa henkilöissä ahdistusta, hämmennystä ja masennusta. Äärimmäisissä tapauksissa fyysinen sairastaminen voi olla tästä seurauksena. Karasmaa (2012) tuo kirjassaan esille Liebkindin näkemyksen, jonka mukaan riskit lisääntyvät, jos maahanmuuttaja kokee, että

- hänen sosio-ekonomisen asema laskee jyrkästi
- hän on kykenemätön puhumaan uuden maan kieltä
- hän joutuu eroon muista perheenjäsenistään
- hänet otetaan epäystävällisesti vastaan uudessa maassa
- hän joutuu eristyksiin muista, samaa kulttuuritaustaa edustavista henkilöistä
- hänellä on ollut maahantuloa edeltävää stressiä tai traumaattisia kokemuksia
- hän on teini-ikä tai vanhus siirtolaisuuden alkaessa.

4 MAAHANMUUTTAJIEN KOULUTUKSEN SUUNNITTELUN PERIAATTEITA

Kotoutumiskoulutuksessa keskeinen osa on suomen tai ruotsin kielen oppimisella. Arjentaiteja sekä yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja työhön ja koulutukseen liittyviä sisältöjä opiskellaan alusta lähtien kielenopetukseen integroituna ja osittain läpäisyperiaatteella, jolloin ne muodostavat luontevan jatkumon. (Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus 2007, 5)

Kotoutuakseen suomalaiseen yhteiskuntaan ja osatakseen toimia siinä täysivaltaisena jäsenenä maahanmuuttajalla pitää olla paitsi monipuolinen kielitaito myös monenlaisia arjessa toimimisen ja elämänhallinnan taitoja. (Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus 2007, 22.)

Kotoutumiskoulutus muodostuu opintokokonaisuuksista, joiden laajuus vaihtelee opiskelijan tarpeiden mukaan siten kuin henkilökohtaisessa opiskeluohjelmassa on määritetty. Opinnot muodostuvat seuraavista kokonaisuuksista:

- alkukartoitus
- suomen tai ruotsinkielen opinnot
- arjentaidot
- opiskelutaidot
- yhteiskuntatietous ja kulttuurin tuntemus
- työelämätaidot
- valinnaiset opinnot

Kotoutumiskoulutuksessa pääpaino on suomen tai ruotsinkielen opinnoissa. Eri opintokokonaisuudet integroidaan toisiinsa joustavasti opiskelijoiden tarpeiden mukaan. Kielitaidon osalta tavoitteena on toimiva peruskielitaito B1.1, joka tarkoittaa, että sellaisen tason saavuttaneella henkilöllä on hallussaan kohtalainen arkielämän kielitaito. (Opas aikuisen maahanmuuttajan kotoittamiskoulutukseen 2011, 6)

Kotoutumiskoulutuksessa päästään alkuun jo hyvin suppeallakin suomenkielentaidolla, kun avuksi otetaan piirtäminen. Aluksi opettaja voi toimia kirjuriina

ja nimeää asiat oikeilla käsitteillä. (Opas aikuisen maahanmuuttajan kotouttamiskoulutukseen 2011, 6)

Toimintapäivät, työpajat, liikunta- ja kulttuuritapahtumat eivät ole tärkeitä vain ryhmähengelle, vaan niiden avulla voi tutustua muun muassa harrastusmahdollisuuksiin. (Opas aikuisen maahanmuuttajan kotouttamiskoulutukseen 2011, 6)

Yksilöt oppivat suomenkieltä eri vauhdilla. On tärkeää tehdä erilaisia tasoryhmiä ja jokaisen uuden jakson alussa tehdään suunnitelma siitä, miten aika jaetaan eri kielellisten toimintojen harjoittamiseen ja päätetään myös, mitkä teemat ja asiat ovat kaikille pakollisia, mitkä puolestaan valinnaisia tai vapaaehtoisia. Opettajan tulee myös miettiä, mitkä materiaalit hän saa oppikirjoista, mitkä tiedotusvälineistä tai multimedialta ja mitkä materiaalit hänen tulee valmistaa itse. (Opas aikuisen maahanmuuttajan kotouttamiskoulutukseen 2011, 25)

4.1 Opetussuunnitelman merkitys opetukselle

Opetuksen tavoitteet on opetussuunnitelmassa kuvattu oppijan osaamisena. Näistä lähtökohdista on johdettu opetuksen sisällöt, jotka aikuisten maahanmuuttajien koulutuksessa ovat käytännön läheisiä, ja ne tarjoavat monia mahdollisuuksia sekä arjen taitojen että kulttuuri- ja yhteiskuntatiedon integroimiseen kielten opetukseen. Opettajan tulee ammattitaitonsa puitteissa viedä opetussuunnitelman tavoitteet käytäntöön.

Oppilaitoksen omassa opetussuunnitelmassa selvennetään sitä, kuinka rajataan aihepiirejä, syvennetään teemaa, jos se on jo ennalta tuttu, kuinka valita keskeinen sanasto ja luoda luontevia mahdollisuuksia riittävään toistoon?

4.2 Opetuksen progressio

Opetussuunnitelmaa täydennettäessä liikkeelle voidaan lähteä eurooppalaisen viitekehyksen (EVK) ja yleisten kielitutkintojen (YKI) taitotasokuvauksiin sisällyttäen teemakokonaisuuksista. Ei ole tarkoitus, että teemat käsiteltäisiin yhdessä kohtaa koulutusta tyhjentävästi, vaan tavoitteena on laatia kokonaisuus, jossa kotoutujan kannalta keskeiset asiat toistuvat ja syvenevät .koulutuksen edetessä (Opas aikuisen maahanmuuttajan kotouttamiskoulutukseen 2011,. 31)

Koulukohtaisen opetussuunnitelman käyttökelpoisuus kasvaa suuresti, jos siinä kuvataan aineiden lisäksi myös työkaluja – hyväksi havaittuja menetelmiä ja materiaaleja. Materiaalien osalta on hyvä kiinnittää huomiota kielen eri osa-alueiden tasapainoon, erityyppisten taitojen kasvattamisen mahdollisuuksiin osa-alueiden sisällä: erilaisille oppijoille relevantteihin tekstilajeihin ja puhetilanteisiin. Ajankäyttöä voi tuskin suunnitella muuta kuin ohjeellisesti, mutta tässäkin mitassa suuntaviivat ovat hyviä ainakin uusille opettajille. (Opas aikuisen maahanmuuttajan kotouttamiskoulutukseen 2011, 34)

5 ARJENTAIKOT MAAHANMUUTTAJIEN KOULUTUKSESSA

Arjen ja elämän taidot edistävät kielen oppimista ja vaikuttavat elämän laatuun uudessa kotimaassa. Aikuiset ovat tottuneet hoitamaan omia asioita omassa kulttuurissaan. Kotouttamiskoulutuksen opetussuunnitelman mukaan arjen taidot – osion tavoitteena on, että opiskelija selviytyy arkielämän tilanteista, osaa liikkua omalla paikkakunnallaan ja tuntee tärkeimmät julkisten palveluiden toimipisteet. Asioita voidaan opiskella kielenopetukseen integroituna ryhmän ja opiskelijoiden tarpeiden mukaan.

Arjen taitojen keskeiset sisällöt aiheittain:

• suomalainen ruokakulttuuri ja saatavilla olevat ruokatarvikkeet	• oman asuinalueen kulttuuripalvelut
• asuminen	• harrastukset ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet
• rahan käyttö kotitaloudessa	• kirjastojen tarjoamat palvelut
• ajan merkitys ja aikataulut	• terveys, liikunta ja hygienia
• terveelliset elämäntavat ja niiden merkitys hyvinvoinnille	• terveellinen ruokavalio
• pukeutuminen	• kodin ja koulun välinen yhteistyö
• järjestötoiminta	• suomalainen liikennekulttuuri, keskeiset jalankulun ja pyöräilyn liikennesäännöt
• turvalaitteiden käyttö liikenteessä	• joukkoliikenteen käyttö

Tavoitteena arjentaiteiden keskeisimpien sisältöjen pohjalta on, että opiskelija

- osaa huolehtia toimeentulostaan ja kotitaloudestaan
- on perehtynyt asumiseen liittyviin kysymyksiin
- tuntee ajan merkityksen suomalaisessa yhteiskunnassa, osaa käyttää aikatauluja ja muita ajan suunnittelun apuvälineitä
- osaa ottaa vastuun omaa elämäänsä koskevista ratkaisuista ja pystyy perustelemaan valintansa
- tietää terveellisten elämäntapojen, ravinnon ja liikunnan merkityksen hyvinvoinnille
- pystyy kertomaan omasta terveydentilastaan ja tarvittaessa hakeutumaan terveydenhoitopalvelujen pariin
- osaa pitää yllä työ- ja toimintakykyään
- tuntee harrastusmahdollisuudet ja osaa hakeutua urheilu-, liikunta-, musiikki-, teatteri- tai taideharrastuksen piiriin tai käden taitoja harjaannuttaviin opintoihin
- osaa liikkua itsenäisesti ja turvallisesti liikenteessä, tuntee lakisääteiset liikenteessä käytettävät turvalaitteet ja osaa käyttää niitä oikein
- osaa matkustaa joukkoliikenteessä itsenäisesti

6 ARJENTAITOJEN KURSSI KOTOUTTAMISKOULUTUKSESSA

Olen suunnitellut arjentaitojen opintokokonaisuuden Ravinto, terveys ja liikunta opetushallituksen kirjan Opas maahanmuuttajien kotouttamiskoulutukseen pohjalta. Opintokokonaisuus kestää viisi päivää ja se on osittain integroitu suomenkielen opetukseen.

Opintokokonaisuus koostuu seuraavista osa-alueista:

Suomalainen ruoka, elintarvikkeet, leipominen

terveellinen ruokavalio

terveys, lepo ja hygienia

liikunta ja ulkoilu

6.1 Kurssin tavoitteet

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija selviytyy arkielämän tilanteista ja ymmärtää jakson suomalainen ruoka, elintarvikkeet ja leipominen päivien jälkeen ostolistan teon periaatteet sekä osaa lukea ruokaohjeita ja toimia niiden mukaan valmistaen yksinkertaisia suomalaisia ruokia. Terveellinen ruokavalio osuuden jälkeen opiskelijan oletetaan ymmärtävän terveellisen ravinnon merkityksen omalle ja perheen hyvinvoinnille. Terveys, lepo ja hygienia jakson jälkeen tavoitteena on, että opiskelija osaa mm. tilata lääkäriajan ja kertoa yleisimmistä oireista ja ymmärtää henkilökohtaisen hygienian perusteet.

Kurssin toisena tavoitteena on opiskelijoiden oman aktiivisuuden lisääminen ja rohkaista heitä hakeutumaan harrastuksiin ja tuoda oman paikkakunnan mahdollisuuksia esille. Myös opiskelijoiden välistä kulttuurintuntemusta ja suvaitsevuuutta muita kulttuuriryhmiä kohtaan on tarkoitus edesauttaa ja samalla jokainen opiskelija saa miettiä myös omaa elämäänsä ja itselle tärkeitä arvoja ja keskustella niistä pienryhmissä.

6.2 Arjentaitojen opetus

Arjentaitojen opetuksessa on tärkeää, että opiskelijat oppivat suomenkielen sanoja ja se, että he oppivat selviytymään arjesta. Opetuksessa käytetään mahdollisimman paljon pari- ja pienryhmätyöskentelyä. Aihealueista kootaan mind-mapien avulla kokonaisuuksia ja selkeytetään omia ajatuksia näiden avulla. On myös tarkoituksen mukaista, että päivistä tehdään mahdollisimman toiminnallisia. Maahanmuuttajilla ei ole vielä kovin kehittynyt suomenkielen taito ja jokaisella heillä on oma oppimistaustansa, joten on hyvä, että oppiminen tapahtuu hyvin tekemisen, omien kokemusten ja oivallusten kautta. Aiheita syvennetään sitä mukaa, kun kielelliset ja taidolliset valmiudet lisääntyvät.

Osittain arjentaidot integroidaan suomenkielen opetukseen ja silloin on tärkeää, opetella suomenkielen sanoja ja harjoitella tilanteita esimerkiksi näytelmien ja tilanneharjoitusten avulla.

6.3 Oppimisen arviointi ja palaute

Ennen kurssin alkua koko ryhmä miettii yhdessä oppimistavoitteet kurssille. Opettajana oppimisen arviointi tapahtuu opiskelijoita seuraamalla. Kuinka hyvin toiminnallisuus toteutuu, tuleeko kulttuurien välinen näkökulma esille opetuksessa, eli kertovatko opiskelijat asioita omasta maastaan ja käyttävätkö he suomen kieltä. Arvioinnissa on läpäisyperiaate kielitaidon kaikilla tasoilla. Opettaja kysyy jakson jälkeen opiskelijoiden mielipidettä jaksosta keskustelemalla ja kirjaa ylös parannusehdotuksia. Jokainen opiskelija merkitsee oman palautteensa ja kehittymistavoitteensa omaan oppimispäiväkirjaan niiden tavoitteiden pohjalta, jotka sovittiin ennen kurssin alkua.

Opiskelijoiden oppimista on vaikea tarkastella viikon jaksoissa, mutta hieman pidemmällä jaksolla tarkastelu on jo helpompaa. Opetuksessa on myös tärkeää syventää aiheita sitä mukaa, kun opiskelijoiden kielitaito paranee.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen järjestäminen ei ole helppoa oppilaitokselle eikä yksittäiselle opettajalle. Haasteita on paljon. Oppijat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, joilla kaikilla on menossa oma kotoutumisprosessi, heillä on erilaisia tulevaisuuden suunnitelmia ja erilaiset taustat niin koulutuksen kuin kulttuurin saralla.

Opettajalta vaaditaan monenlaisia taitoja ja herkkyyttä tilanteille ja ilmapiirille. Lisähaasteita opettajalle tuo myös se, että opettajalla ja oppilaalla on eri äidinkieli. Työ uuvuttaa helposti herkän henkilön, mutta toisaalta juuri ihmiset tekevät työstä mielenkiintoista ja auttavat jaksamaan.

Opetussuunnitelmat kannattaa tehdä huolella ja käyttää niihin aikaa. Jokainen opiskelija on oma yksilönsä, jolle tehdään henkilökohtainen opetussuunnitelma kotoutumissuunnitelman mukaisesti ja autetaan eteenpäin tiellä kohti suomalaista yhteiskuntaa.

Kehittämishanke on opettanut minulle, että maahanmuuttajien kotouttamiskoulutuksen suunnittelu ja toteuttaminen on erittäin haasteellista eri puolilta maailmaa tulevien opiskelijoiden vuoksi, joilla kaikilla on erilaiset elämäntilanteet ja odotukset kotouttamiskoulutukselta. Osa maahanmuuttajista toivoo hyvää suomenkielentaitoa ja töissä käyville maahanmuuttajille soveltuisi parhaiten ilta- ja viikonloppuopetus, mutta toisaalta on paljon niitäkin maahanmuuttajia, joiden koulutustausta ja työtilanne edellyttäisi huomattavasti laajempaa koulutusta. Oppilaitoksella ja opettajilla on hyvin vaativa tehtävä integroida nämä ryhmät yhteen ja toteuttaa opetus niin, että kaikki oppisivat.

LÄHTEET

Aikuisen maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus, suositus opetussuunnitelma-
ksi. 2007. Opetushallitus. Helsinki:Edita Prima oy.

Berry,J.W.1989. Psychology of acculturation Teoksessa Berman,
Jhon.J&Diestbier, Richard (toim.)Cross-Cultural Perspectives, Nebraska
symposium on motivation 1986.

Cantell, M. 2000. Monikulttuurisen nuorisotyön käsikirja. Jyväskylä: Gummer-
rus.

Forsander, A., Ekholm, E. 2001. Etniset ryhmät Suomessa. Teoksessa Forsan-
der A. . ja muut (toim). Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia kus-
tannus. s.106

Karasma, K. 2012. Suomi toisena kielenä: opetustieteen perusteet. Finn Lectu-
ra

Keisala,K. 2012. Monikulttuurisen työyhteisön viestintä. Tampere: Tampereen
yliopistopaino.

Kivisik, K., Mentula, H., Nissilä, L. (toim.) 2011. Opas aikuisen maahanmuutta-
jan kotouttamiskoulutukseen. Oppaat ja käsikirjat 2001:5. Tampere: Tampereen
yliopistopaino.

Matinheikki-Kokko. K. (toim.) 1999. Monikulttuurinen koulutus- perusteita ja ko-
kemuksia. Opetushallitus. Hakapaino

Pollari, J., Koppinen, M-L. 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettami-
nen. Jyväskylä:PS-kustannus

Talib, M., Löfström, J., Meri, M. 2004. Kulttuurit ja koulu: avaimia opettajalle.
Helsinki: Wsoy.

[Pakotettu sivunvaihto]